

پنجابی

سوال نمبر 3

مدد ملنی گل:

بابا فرید گنج شکر پنجابی شاعر ہی
دے مددھے شاعر منہ جانڈے نہیں بابا فرید
نے اپنی شاعری دے ہزار پلے پنجاب دے ان
پرٹھ لوکان نوں اخلاقیات دا درس دتا
او تیاں نے سادہ الفاظ دا اور ٹاؤ کرے
لوکان نوں اللہ دا پیغام دتا ایس طرح
پنجاب دے لوکان نوں اک اللہ دے
لو دے اصولوں دے مطابق زندگی گزارن
دا پتھا چلایا۔ طبع و عہد گزرن نوں تاہم جو
بابا فرید دی پنجابی اچھوی بڑھی تے
جانڈے اے او تیاں دا کلام گرو نانک جیوراں
اپنی دھاراں گرو گورو جی جمع کیتا۔

اخلاقیات دا پیغام

(1) سچائی دا درس:

بابا فرید گنج شکر نے لوکان نوں
اپنے درس دتا کہ سچ لو لانا جیہی دا ہے
جیہی طرح آپ صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم فر
مایا بہ نوں اے پیغام دتا فرمایا بہ نے اے
لوکان نوں۔ ایس طرح اسی بابا فرید نے فرمایا

اے پیغامِ بنیاب دے لوگاں نو اپنی آسان
دے زبان دی شاعری و جاوے تا

۱۔ جو کئی سچ دھرم جھوٹا نہ یونے
جو کئی دے سے وان کا مریداں جو کئی

(2) غرور تے تکبر دی تندیا:

ما باخر پدے شکر نے لوگاں نوں
اے درس دتا کہ غرور تے تکبر نوں جھوٹ دے
اللہ دے نزدیک سب توں نا پسندیدہ
شے ہے اے۔ اس لہی اگر اللہ دی زبانوں
بانا چاہندے ہوتے تکبر تے غرور دی رمت تو
چھٹکارا پالوں۔

۳۔ میں نوں منج کر نیکی کر کر لوں
بھرے خزانے دے جو بھاوا سووٹ

(3) صبر تے استقامت دا درس:

ما باخر پدے اپنی شاعری دے
زر بیع لوگاں نوں صبر کرن دی اوی کرغین
دنی اے۔ اونہاں دے مطلق انسان نوں
اللہ دی لہتاں دا شکر تے جو مشکل آوے ادا
تے صبر کرنا چاہی دے۔

۴۔ روکھی سوکھی کھا کے ڈھڈا پانی دنی
غریدا ویکھ پیراٹی جو پیرٹی تے سہا پیل جی

4 نماز دی یا بندی داد میں:

بابا فرید پورن نے نماز دی
ادائیگی نے یا بندی لہری زور دیا ہے اونیاں
انکھیاں نے نماز دی یا بندی میں لٹی نشی
سروری ہے۔ انسانوں غفلت دی زندگی
جھڑ کے اللہ کے راستے میں سے سناوا ہی دالے۔

عاکو فریدا، ونوجا جھینا زنگار
جو سرسایش نہ تو میں سو سرکپ اتار

5 اپنی ذات دی تھی:

بابا فرید نے اپنی ذات دی تھی
کے الہیہ ظالم کھینا کے کہ انسان دی ذات
نچھ وی نشی ہے۔ تے رت دی ذات توں وڈا
کوٹی نشی ہے اونیاں نے آکھیا ہے کہ لوک
میںوں درویش آکھوے نشی لہری میں قگنایاں
نال کھریا اک عام جیا انسان اُن

عفریدا کا رمیڈے کپڑے کالا میڈا ویسی
گنایاں بھریا میں پھراں لوگ تیں درویش

6 وحدت الوجود دانی:

بابا فرید نے تصوف آئے لبت
گل کیتی ہے۔ اونیاں جاکھنا ہے کہ لوگ
فدا توں کرھ کرھ بھلے نشی۔ لہری ہم نشی
جان دے کہ رب دی ذات ہے اونیاں اپنے
اندر موجود ہے۔

۶) فریدا جنقل جنقل بھول سنس کنڈا موڑ میں
وہے رب آئیے، جنقل کیا ڈھونڈ میں

۷) عشق و تصور:

ماہا فرید نے عشق و تصور وی دیا ہے
دو نیاں دے مطابق انسان نوں سب توں بیلان
اسا آت کجور تاجا ہی دیا ہے پیر ای اوں
عشق دئی منیران توں بار کر سیکلا ہے

۷) فریدا ہے توں عقل لطیف گالے لکھ تہ بیکو
پیداں اپنے گریبان وچ سہر شیواں کڑوی لکھ

۸) دوئی دے تصور دا قائم:

ماہا فرید کج شکر نے بنیاں دے
ان لہو لوکاں نوں اے درس دتا کہ اللہ
دسی ذات پنڈا ہے تے دوئی دا کوئی تصور نہیں
اے۔ ایس طرح لوکاں نوں ظاہر ہو رہا کہ
انسان نوں آت اللہ دئی ذات لوئی
منہا تھا ہی دا اے

۸) فریدا صاحب دی کڑیا کڑی دل دی لہہ حیرات
دویشاں نوں لوڑیئے، رکھاں دی جیرا اند

۹) آخرت دی فکر:

ماہا فرید نے لوکاں نوں ایہ
پیغام دتا کہ ہر ف ایسی زندگی نہیں اے بلکہ
ایہ زندگی نے عارفی اصل زندگی نے مہر توں بعد

تسروع ہونی ۱۷۔ ادا کفر انان دے اصل امتیاز
ہونے دل۔ اوس دسی تباری بہت ضروری

۱۷۔
۷ فریدا جو کھتا تیری داڑھی ہوئی بھور
اگاں تیرے آگیا نے پچھارہ گیا دور

۱۵ دنیا دی بے ثباتی دا ذکر :

بابا فرید نے لوگاں نوں اپنہ
درش دتا اے کہ ساری دنیا عارضی اے
سب کچھ ایٹھے ای رہا نا اے۔ انسی لئی انسان
لوں جا ہی دا اے کہ لیرے کم گاج جھٹ کہ اللہ
دا ذکر اے اودی رضا و ج راضی ہونا سکھینا

جا ہی دا اے۔
۷ فریدا اوہ ویگہ ڈھیریاں تھیاں لکھ پئے
اودروں تیں کوئی آیا ایداوں لکھ کئے

۱۱ کامل مرشدی لوڑ :

بابا فرید پوراں نے اٹھیا اے کہ
اپنہ بہت ضروری اے کہ انسان نوں کوئی
کامل نے مکمل مرشد مل جائے۔ صبر اولوں
کامل راستہ دکھائے اے اللہ دے راستے تے
جیلن دا طریقہ دتے اے اس طرح ادہ انسان
دنا و جوی نے اضر ت و جوی گامیاں بہ
حازر اے۔

(12) نعمتوں کی بھرمار

بابا فرید نے بنیاف دے لوگان
نوں نعمتوں کی نعمتوں میں اس طرح اونیاں
نے لوگان دی اصلاح دعاوی ذمہ صحتیائے
لوگان نوں بھلے گمان ال بلا پائے مبتدے ظلمگان
ولوں روکنا۔

فرید پیرے دا بھلا کر غصہ من نہ بندائے
دی روک نہ لگا الی، پکے سبھو کھویا گئے

(13) حسد کی مذمت

بابا فرید پیروران لوگان نوں
اپنے پیغام دتا اے کہ کہ گمراہ گمان نو جو جو دلو
اونیاں نے حسد دی تہ سبھو مذمت کستی اے اونیاں
دا آکھنا اے کہ حسد وج انسان ہر ف اپنے آپ
نوں نقصان دیندا اے۔ اپنے سوج دوئے دا آکھو
نہیں بگڑدا اے۔

(14) حوصلے و ادب

بابا فرید پیرورال نے حوصلہ تے
صبر اوئے بڑا ڈوریا اے اونیاں درمطابق
انسان نوں حوصلے نال رہنا چاہی دا اے اللہ
وی اونیاں ای نوا ذرا اے حوصلہ زاد من

حسن نہیں جو جو دے
چو نہیں ماریں مکیاں تنہاں نہ ماریں گھم
اپنے گھر جا کے پتیر تنہاں دے پتیر

مکدی گل:

بابا فرید گنج شکر پوراں ڈا انتہاں

پنجاں دے ان بنیا عراں وچ اے جینیاں نے

پنجاں بنیا عسری دی صدھ رکھ اے ایس طرح

پنجاں بنیا عسری شروع ہوئی اپنی شاعری

دے زریعے او پنیاں نے پنجاں دے سادہ

لوکاں نوں اللہ دا پیغام دے اخلاقیات دا

درس دیتا

ڈاکٹر اسد علی رانا اکھنڈے پنجاں

بابا فرید گنج شکر نے پنجابی

شاعری دا مدھ رکھن دے تال تال

پنجاں دے لوکاں نوں اک اللہ دا

درس وی دیتا

سوال نمبر 5

نوٹشہ گنج بخش دے مواعظ

بیلاٹک:

نوٹشہ گنج بخش نے مواعظ لکھے

بنیادی ادب و جنتی بنیاد رکھی۔ اس طرح بنیادی ادب و جنتی بنیاد رکھی توں بعد شہر داوی رواج شروع ہو گیا۔ اونہاں درو اعظماں دی گل لہرا دھو آئے۔ اونہاں دے وچ توں دودا بیخام انسان دے دل دی صفائی، اسلامی تعلیمات اوڑے عمل تے اختلافیاں دا درس آئے۔ آپ دی صاف صاف دی فنی خوبیاں وچ علامتی رنگ ڈھنگ تشبیہاں تے استعاریاں دا ورثا ڈھنگ تے فنی اہمیت دی نظر آویندی آئے۔ اس دے ذریعے اونہاں نے لوکاں نوں اللہ دے راستے آل بیان دا علم پوزن سہرا انجام دیا۔

واعظاں دی فنی خوبیاں

۱. واعظاں دی سائنسی اہمیت:

نوٹشہ گنج بخش پوراں نے بنیادی

دے آسان تے سادہ زباناں دا ورثا ڈھنگ لکھا آئے۔

اس طرح لوکاں نوں گل و می سچو آجاندی آئے۔

ابن عربی نے فارسی دوزخی ایشیا

لفظ اور تہیں

بقول اختر جعفری

"نو شہ گنج بخش تے"

ایشیا و اعظاں و حج کو صبر کے لہجے
دلیف دے کا غیبی وی پاپندی ورنی اے!

۲) واعظاں دادور:

ایشیا و اعظاں توں
لہجہ کے ایسی گل دا جان پندار کر کہ الہم
واعظاں نو شہ بخش دی مدد تھلے تو ذریعہ
زندگی مال بعلوچ اے۔ کیوں جے ایشیا درمیانی
زندگی و حج اونیاں نے تبلیغ دائم کاج شروع
کیتا سی۔ اوہ توں بعد غیر اونیاں نے
و اعظاں لکھوس۔ جنہاں دے و حج اللہ تے اور جے
سے راستے توں بتا رہا گیا اے

۳) اختصار پسندی دا مظاہرہ:

کیوں جے کلمہ ای گل ایشیا
اثر کھو دیندی اے۔ اس واسطے لوٹاں بااں
نے مختصر دے رجوع اذرا زبیاں دا ایشیا
اے ایسی طرح اونیاں نے وڈی سبازی گل
توں کھو دے لفظاں و حج سب کمرے قادی
دا وی وقت ہی پایا اے۔ گل وی مکمل
پیدا دی اے۔

4) تشبیہاں تے استعاریاں دا اورثاؤ:

نوشتاں یاں پوراں نے

انہ و اعظاں و ج مختلف جگیاں تے تشبیہاں
تے استعاریاں دا اورثا کیتا اے ایس طرح

او نہاں تے بخاری دی توجہ لئی اے

جن طرحاں اُن جگہ فرماںدریں کہ

سائیں وائیاں فرمایا اے

اونہاں نے سائیں وائیاں توں ہر آزاد کیتے

دی ذات تے سائیں توں ہر انسان توں

مخاطب کیتا اے

5) پنہانی محاوریاں دا اورثاؤ:

نوشتاں یاں پوراں نے پنہانی محاوراں

دی ورتے نیں۔ ایس طرح لوکاں توں گل دی جلدی

سچھ وی آجاندی آتے تے کھر پیر و ج فوش ضلی وی

بیرا ہو جاندی اے

جس طرحاں اونہاں نے اُھیا

”سچ نوں بت تے کورھو توں

پارا اے۔“

ایس محاورے پاروں اونہاں نے

پتیاں دے لوکاں توں اخلاقیات دی اُک

و ڈی گل سمجھا دتی اے۔ ایہہ انسان واسطے

بہتا فائدہ مند اے

6) وکھرا اندازِ تپا طب:

لوشیاں یاں پوراں تے
انہ و اعظان و ج اُک و کھرا انداز و رشتا
اے۔ جسیدہ مطابقت او نیاں تے جھوٹا جھوٹا
نجد ورتے تے تے ایچ گل تپتی اے جس طرحان
لوک او نیاں دے رشتا تے بیٹھے بیٹھے جگ
جگ تے سائیں، بار بار الفاظ استعمال کر کے
نقداری دی قوم حاصل کیتی اے۔

7) قرآنی واقعات دا ذکر:

لوشیاں یاں تے و اعظان و ج
مختلف جگیاں دے قرآنی واقعات دا
ذکر کیتا اے جس دے مطابق او نیاں تے لکھا
اللہ دے واسطے دی دعوت دتی اے و کئی و کھوں
اونیاں تے لہے و اعظان و ج لوصید دا ذکر نیاں
کرن لئی حضرت مونسلی تے فرعون دا واقعہ
نیاں کیتا اے۔ ایس طرحان پوراں مختلف
جگیاں تے قرآنی واقعات دا ذکر ملاحظہ
کروا تے تے۔

8) سلیس تے آسان زبیاں:

لوشیاں یاں تے انہ و اعظان
و ج آسان تے سلیس زبیاں ورتی اے۔ ایس
طرحان نیاں دے ان بڑھ لوکاں نوں دی
اونیاں تے گل بات دی سچا کئی تے کسی

توں ہی اونہا دی گل سچوں دی مشعل نہ ہوئی
ایس لٹی اونیاں نے سادہ پنہائی زبان
داورتاؤ کیتا لے۔

۹) و اعظان و ج تخاطب دے انداز استعمال:

لوشان پاک گنج بخش پوراں
نے اپنے و اعظان و ج تخاطب دا انداز اپنایا
ار ایس دا مطلب کہ اونیاں نے ایس
طرح گل کیتی اچھوین اونیاں دے سامنے
کوئی سٹھا 2212 اونہوں گل سچا رٹے دس
ایس طرحاں عبادی اپنی توجہ نہیں کھووندا
تے دلچسپی نال و احوال توں پڑھو و اجاندہ
اے۔

۱۰) شعر ان داورتاؤ:

لوشان پاک نے گھو جلیان
اوتے شعر ان دے ذریعے ہی اپنی گل دا اظہار
کیتا اے۔ جس جگہ اونیاں توں گنا کہ محض
لفظاں دے ذریعے اوہ اپنا مدعا پیش بیان
کرسکدا اے اونیاں شعر ان دا سپار اے
گل نور مدھ توں بیان کیتا۔ ایس سارے
وج اونیاں دا اک ای مقصد اے کہ پڑھن
اے تے مکمل گل سچ جاوے۔

۱۱) مٹھی زبان داود تاؤ؛

لوشاں پاک پوراں نے
مٹھی زبان داود تاؤ کیتا اے او نیاں نے پڑھن
آں نون وی بیتی مٹھی زبان وچ لگا ریا اے
ایسی طرح لیر کسی نون پڑھن دا منہ آؤ نڈا
ارے قاری وی لیری وچ پھپھی نال پڑھن
وچ گھو پیا رہیندا اے۔

۱۲) صنعت دے تقاضا دا استعمال:

لوشاں پاک پوراں نے
مختلف حکیاں تے صنعت لے تقاضا دا استعمال
کرکے و اعظماں نون پوراں خول پورٹی کنکشی
جس طرحاں ونگی و کنگھوں

”حضرت موسیٰ دی زبان تے
رکھے القارے تون اللہ نے محبت دے پانی تال
دھوتا“

۱۳) مڈھلے مسئلیاں دا بیان:

لوشاں پاک پوراں
نے اپنے و اعظماں وچ اسلام دے شروع دے
واقعات داود تاؤ کیتا اے جس طرحاں
تو پوراں دے رسالہ رسالت دا درس اے
ایسے طرحاں پوراں وی ایسے جتے عنواناں
جو اسلام دے مڈھلے وچ بیان کیتے گئے سی

اخیرہ سہ :

نورشاں باگ پورہ اور دے

و احظاں ٹوں پنیاں دے لوگاں ٹوں

3 (9)

ہت سستی سکیں ٹوں منے ایس طرح پنجاہ

دے ان پر وہ فی سادہ لوگاں نو اللہ دے

راشے ال دعوت دئی ہے اپنیاں و احظاں

دے زریح اسلام دی تعلیمات دی اہمیت دا

انرازا ہوتا نڈالے۔ سوئے اوئے سیاگہ غیر

نورشاں باگ پورہ اور دے انرازا

- ۷۱ -

لول مٹی دیا یا ویا

مدھلی گل:

سیاد صدر دا پنہا جی ادب دی نثر وچ لٹرا لوجی مقام حاصل اے او پنہاں نے بہت سارے نثران ٹھہیاں او پنہاں وچوں اُن دا ناں اے لول مٹی دیا یا ویا ایس وچ او پنہاں نے معاشرے اوتے گہری نظری جاتی اے او نے لبرائیاں توں غیر تنقید دا نشانہ بنا کے لوکاں اگے پیش کیا ایس طرح لوکاں توں ایس دسیا کہ سدا دے معاشرے دے غریب لوکس کس طرح دا زندگی گزار رہے نیں او پنہاں دے ناوالان وچ مختلف موضوعاں نوں نشا دیا گیا اے جس طرح دا او پنہاں نے دولت مندوں اے اہم لوکاں دی زندگی کھینچی ہے غیر غریب لوکاں دے حق و انصاف اے آواز اٹھائی۔

علامتی ڈرامے دارنگ:

سیاد صدر پوراں نے اپنے ڈرامیاں وچ علامتی رنگ ورتیا اے جس توں ظاہر ہوندا اے کہ ایہناں دے ڈرامے علامتی نے کیوں ہونے او پنہاں نے علامتی ڈراموں دا ورتاؤ کیتا اے۔

2) غریبوں کے حقوق کے خلاف استحصال:

سیاد صدیر پورا ان کے غریبوں کے حقوق کے خلاف استحصال کے خلاف آواز اٹھائی ہے۔ انہوں نے اپنے ایک ڈرامے 'وجہ' میں غریبوں کے حقوق کے خلاف استحصال کے خلاف آواز اٹھائی ہے۔ انہوں نے اپنے ایک ڈرامے 'وجہ' میں غریبوں کے حقوق کے خلاف استحصال کے خلاف آواز اٹھائی ہے۔ انہوں نے اپنے ایک ڈرامے 'وجہ' میں غریبوں کے حقوق کے خلاف استحصال کے خلاف آواز اٹھائی ہے۔

3) دولت مندوں کی تنقید:

سیاد صدیر پورا ان کے دولت مندوں کی تنقید کے لیے آواز اٹھائی ہے۔ انہوں نے اپنے ایک ڈرامے 'وجہ' میں دولت مندوں کی تنقید کے لیے آواز اٹھائی ہے۔ انہوں نے اپنے ایک ڈرامے 'وجہ' میں دولت مندوں کی تنقید کے لیے آواز اٹھائی ہے۔ انہوں نے اپنے ایک ڈرامے 'وجہ' میں دولت مندوں کی تنقید کے لیے آواز اٹھائی ہے۔

4) دیہاتوں کے خلاف آواز:

سیاد صدیر پورا ان کے دیہاتوں کے خلاف آواز اٹھانے کے لیے آواز اٹھائی ہے۔ انہوں نے اپنے ایک ڈرامے 'وجہ' میں دیہاتوں کے خلاف آواز اٹھانے کے لیے آواز اٹھائی ہے۔ انہوں نے اپنے ایک ڈرامے 'وجہ' میں دیہاتوں کے خلاف آواز اٹھانے کے لیے آواز اٹھائی ہے۔ انہوں نے اپنے ایک ڈرامے 'وجہ' میں دیہاتوں کے خلاف آواز اٹھانے کے لیے آواز اٹھائی ہے۔

5۔ انسانی نفسیات دا اظہار

سجاد حیدر زائین ڈرامہ
وج انسان دے نفسیات دے مستندیاں نوں
وی بیان کیتا اے۔ اونیاں دے اک ساؤل
وج منڈا ایک کم دا ڈرامہ دی بیوی
نال پیار کمرنگ باؤنڈا اے تے فیر اوسے
نال پیار کمرنگ باؤنڈا اے۔ ان کم دا
پیاداج باؤل ہو جاندا اے۔ انسانی نفسیاتی
دے ذریعہ سجاد حیدر انسانی نفسیاتی
مستندیاں دی اہمیت نوں وی بیان کردے اے۔

6۔ لالچ تے خود غرضی دی تندر دیا:

سجاد حیدر پوراں
زائین ڈرامہ انسانی دے ذریعے لالچ تے خود غرضی
دی تندر دیا کیتی اے۔ اونیاں دے مطابق
لالچی انسان ہر طرف اپنا سو ڈالے۔ اولوں
کسے پورا دا ذرا جی نہیں ہوندا اے۔

7۔ پنجابی مکالمیاد ا تو یلا انداز:

سجاد حیدر پوراں نے پنجابی
مکالمیاد دا اک وکھرا انداز بیان پیش
کیتا اے جس نوں ایہہ حکم ہوندا اے کہ
اونیاں نوں اپنے انداز او تے کامل عبادت
فاصلہ سی۔ جس طرحان مکالمیاد ا تے ودھی
حاندی ا تے کم داں دی سچوی آواز جی جانی

۱۸ تشبیہاں تے استعاریاں دا اور مثال:

سجاد حیدر پوراں نے اپنے ڈرامیاں وچ مختلف تشبیہاں تے استعاریاں دا اور مثال کر کے اپنی گل نون توڑ پھاریا اے۔ ایہناں دی وضاحت ال ای او نہاں دی تخلیق پور سوہنی ہو گئی اے۔

۱۹ لفظ نگو دا استعمال:

سجاد حیدر پوراں نے اپنی تحریر وچ لفظ نگو دا استعمال بہت زیادہ کیتا اے۔ ایہ لفظ اونیاں نے پہلی وار ہی استعمال کیتا اے۔

سوزم صاف سہی پوراں نے لفظ نگو نون اس طرح بیان کیتا اے۔

"سجاد حیدر پوراں نے لفظ نگو دا استعمال کر کے پتی پتی نگو نون اوہ نگو بخشش اے جی پیری دی پے لگی سی۔"

۱۵ سادہ پتیابی زبان دا اور مثال:

سجاد حیدر نے اپنے ڈرامیاں وچ سادہ زبان دا اور مثال کیتا اے۔ ایہ طرح لوکاں نون اونیاں دی گل دی سمجھ آسانی نال آگئی۔ اونیاں نے اپنے آساں انداز نال مسئلہ نون منظر عام تے بیان دی کوشش کیتی۔

آئیر لہنگ:

سیاد صدر نے اپنے ناعمل دے
ذریعے مختلف قبائضوں کو بیان کیا۔ ایسی
گروں کو عام لوگوں کو معاشرے کے مسلمان
دعا کیا۔ اوہ نے غریب لوگوں کے
حقوق و اسی آواز بلند کی ہے آئیر لوگوں
(دی مذمت کی ہے)